

Kadertekst economie Animo StuGent

De liberale kapitalistische economie is in crisis. Het begon bij de hypotheeken en banken in de States als financiële crisis, deinde uit tot een economische crisis, en is door de impact van die economische crisis ondertussen ook al een maatschappelijke en sociale crisis. Bedrijven gaan over kop, mensen verliezen hun job en de overheidsinkomsten lopen terug: iedereen is slachtoffer van deze crisis. Deze crisis is enerzijds een probleem van uitwassen binnen het bestaande systeem, maar anderzijds ook van het systeem zelf.

De bonussencultuur binnen de bankenwereld is een goed voorbeeld van uitwassen binnen het systeem zelf, terwijl die bankenwereld gericht op korte-termijnwinst wars van sociale, ethische en ecologische overwegingen een logisch bijproduct van ons economisch systeem is. Animo StuGent wil verder kijken dan de klassieke lapmiddelen die worden aangereikt door de politici en economen van onze tijd, en geeft een aanzet tot de ontwikkeling van een ideeëngoed waarbij herverdeling, duurzame ontwikkeling, rechtvaardigheid, solidariteit en vrijheid centraal staan. Hiervoor is een definitie van het kapitalisme en een analyse van de recente economische crisis een goede aanzet tot het formuleren van onze ideeën.

Het kapitalisme

Het kapitalisme kan het beste gedefinieerd worden via de concepten omschreven door **Karl Marx** en Friedrich Engels. Volgens hen is het kapitalisme een economisch en maatschappelijk systeem waarbij de **spanning tussen arbeid en kapitaal** centraal staat. In deze spanning hebben de meeste mensen geen kapitaal of grondstoffen om iets te produceren en gebruiken ze hun eigen "arbeid" (tijdsinvestering via handenarbeid, mentale arbeid of een combinatie van beiden) als investering in bedrijven of organisaties die wél over kapitaal (financieel, bvb. startkapitaal, of materieel, bvb. machines of gebouwen) of grondstoffen beschikken. Op deze manier krijgen deze mensen, die vaak als "arbeider" worden benoemd maar evengoed als werknemer kunnen omschreven worden, in ruil voor hun arbeid ook een stukje kapitaal, namelijk loon. Dit systeem is ook zelfvoorzienend, omdat de werknemers de producten kopen die ze zelf maken. Mochten het enkel essentiële producten zijn, is dit voor de haalbaarheid van het systeem an sich geen probleem, ware het niet dat er veel zaken geproduceerd worden die slechts via een gecreëerde vraag kunnen verkocht worden. Wanneer de verhouding tussen vraag en aanbod zo ver uitgerokken is dat ze niet meer haalbaar is, gaat het systeem een overproductiecrisis meemaken. Crisissen zijn dus inherent aan het kapitalisme.

Deze economische verhouding tussen arbeider en kapitalist, of werknemer en werkgever, is zodanig fundamenteel dat ze de maatschappelijke verhoudingen grotendeels bepaalt, zoals beschreven in de theorie van onderbouw en bovenbouw. Hoe kan een fabrieksarbeider immers in de politiek participeren, als hij in een ploegenstelsel werkt, elke dag uitgeput thuiskomt en amper tijd heeft om het nieuws te volgen, laat staan politieke activiteiten te ontplooiën?

Hierdoor kunnen we spreken van **klassen in een samenleving**, die in de eerste plaats economische omschrijvingen zijn, maar ook via andere criteria kunnen omschreven worden. De theorievorming van de Franse socioloog en links intellectueel **Pierre Bourdieu omtrent sociale mobiliteit** is hierbij een nuttige illustratie. Hij stelde dat de mogelijkheid tot sociale mobiliteit enkel mogelijk is door een combinatie van verschillende vormen van "**kapitaal**". Hij omschreef hierbij drie vormen: het "klassieke" economische kapitaal zoals geld en goederen, cultureel kapitaal zoals opleiding en vorming, en sociaal kapitaal zoals vriendennetwerken en relaties. Wanneer je geen combinatie van deze vormen van "kapitaal" bezit, is sociale mobiliteit zo goed als onmogelijk: een rijk persoon zal niet rijk of machtig zijn/blijven als hij geen juiste vorming heeft gehad; een sociaal iemand is niet noodzakelijk een welvarend iemand, en een technisch vaardige loodgieter zal nooit een eigen zaak kunnen beginnen zonder startkapitaal.

Een belangrijke aanvulling hierbij is dat klassen nog andere implicaties hebben: het systeem zal immers door de hogere klasse georganiseerd en bestuurd worden, terwijl de lagere klasse van veel maatschappelijke (besluitvormings)processen direct of indirect zal uitgesloten worden. Een directe vorm van uitsluiting was het cijnskiesrecht; een indirecte vorm van uitsluiting is de hoge drempel om aan actieve politiek te doen.

Concluderend kunnen we stellen dat je ontwikkeling als mens sterk bepaald is door de omgeving waarin je leeft en opgroeit: waar je wieg stond, economische klasse, vrienden, ... De liberale mythe van de volledig vrije sturing van je lot is een illusie. Iedereen is sociaal gedetermineerd, en het is aan iedereen om dit te corrigeren. Wij als socialisten moeten hierin het voortouw nemen. We willen echter emanciperen om zo tot vrijheid te komen en niet paternalistisch bepamperen, zoals in het verleden misschien al te vaak gebeurd is. Voor een eerlijk en sociaal systeem hebben we een algemeen kader nodig, wat gegeven is, maar ook een concrete toepassing op de praktijk. Daarom volgt nu een analyse van de huidige crisis, om dan over te gaan op de praktische uitwerking van onze principes.

De crisis

De financiële crisis

De eerste onheilsberichten kwamen uit de Verenigde Staten. De analyse van de crash van de huizenmarkt in de USA is door vele vooraanstaande commentatoren, economen en politici reeds gemaakt, maar het blijft belangrijk om te benadrukken dat de schuld bij het *systeem* ligt en degenen die dit systeem versterkten – niet bij de overheid! Liberalen zullen immers de overheid als boosdoener aanwijzen: zij was het immers die in de States de zgn. “subprime”-leningen, waarbij de afbetalingslast van deze leningen éigenlijk hoger ligt dan je financieel aankan, aanmoedigde en stimuleerde. Deze leningen, gestimuleerd door de regeringen-Clinton en W. Bush, moesten voor álle Amerikanen de “American Dream” mogelijk maken: een comfortabele middenklassewoning in een van de vele suburbs. Het eeuwige herverpakken van deze leningen leidde echter tot een crash, omdat bleek dat de markt niet (meer) gebaseerd was op de echte waarde van de dingen, maar op de *veronderstelde* waarde - de zgn. “luchtbel”. Het enige wat waarde had bij de uitgebreide aandelenpakketten waren de huizen van degenen die jaren ervoor een lening waren aangegaan, en deze moesten het verlies van de schuldeisers dekken: “ophoesten of oprotten” kregen vele Amerikanen te horen. Het werd vaak het laatste.

Banken

Gecombineerd met dit financieel kunst- en vliegwerk, wouden de banken ook nog eens “spannender” bankieren en meer rendement halen. Dit deden ze door hun activiteiten te diversifiëren via allerlei fondsen en aparte ondernemingen, risicovolle beleggingen te verkopen aan argeloze spaarders – of investeerders, enzovoort. De kapitalistische motor van winstbejag joeg veel banken de vernieling in, waarna de kleine spaarder ofwel via z’n spaarcenten, ofwel via de belastingen het onverantwoorde gedrag van deze banken mocht bekopen. Verder in deze standpunttekst komen we nog terug op wat bankieren écht zou moeten zijn: veilig, transparant en zeker.

Het Europese model

Veel economen en analisten hebben het al betoogd: ons Europees model van sociale zekerheid heeft ons in grote mate (tijdelijk) behoed van de gevolgen van de huidige crisis. Via mechanismen zoals een opzegtermijn bij ontslagen, geïnstitutionaliseerd sociaal overleg, tijdelijke werkloosheid en een actieve vakbondswerking, worden bedrijven in Europa gedwongen in een lange-termijnperspectief waarbij alle alternatieven doorgepraat worden voordat de rauwe (kapitalistische) economische logica wordt toegepast. Zelfs een voormalig liberaal econoom als Paul De Grauwe heeft dit ingezien. Dit pleit enkel maar voor een sterk model van sociale zekerheid, dat gefinancierd wordt via een progressief belastingssysteem (zie verder).

Macro-economische principes

Bovenstaande analyse toont duidelijk aan dat het liberaal-kapitalistische economische model niet gewerkt heeft, niet werkt en in de toekomst ook niet zal werken. De recente discussies in politiek, pers en media hebben ook duidelijk aangetoond dat we allerminst in het tijdperk zonder ideologieën leven: economie is immers ideologie! De organisatie van de economie is immers gebaseerd op politieke keuzes, maar vaak genoeg ook omgekeerd – we denken aan de teruglopende overheidsinvesteringen in bvb. werkgelegenheid door een gebrek aan middelen. Een grondige transformatie van ons economisch systeem is dus nodig.

Algemene ideologische principes

De basiswaarden van het socialisme zijn voor Animo StuGent democratie, gelijkheid, emancipatie en vrijheid. Het socialisme streeft naar emancipatie van alle mensen die onderdrukt worden door het kapitalisme, waarna ze zich in alle vrijheid kunnen ontplooien tot volwaardig menselijk individu. Iedereen moet deze kans echter op eenzelfde manier krijgen, en op dezelfde manier behandeld worden in deze nieuwe samenleving. Daarom is socialisme ook gelijkheid – een gelijkheid die het best beschermd kan worden via een democratisch georganiseerde en gecontroleerde overheid, die door en voor de mensen bestaat. Deze overheid moet het kapitalisme op een vreedzame en stapsgewijze manier omvormen tot een sociale economie, waarbij de klassieke spanning tussen arbeid en kapitaal wordt opgelost, iedereen evenveel zeggenschap heeft in de samenleving, en elk mens zich kan ontwikkelen tot wat hij of zij wilt.

Animo StuGent staat echter geen volledig genationaliseerde economie voor. We bepleiten **een gemengde economie met een sterke rol voor de overheid**, die de overgang naar een maatschappij gebaseerd op socialistische waarden kan ondersteunen.

Regulering en bescherming

Voor Animo StuGent moeten in de eerste plaats de menselijke basisvoorzieningen beschermd worden van het kapitalisme: onderwijs, gezondheidszorg, de voedselvoorziening, gas en elektriciteit, enzovoort. Voor Animo StuGent moeten deze **basisvoorzieningen** voor iedereen vrij beschikbaar zijn, los van sociaal-economische achtergrond. Hiervoor moeten deze **door de overheid beheerd** worden, en uitsluitend door de overheid. De overheid is immers het meest democratische medium om iedereen een gelijke toegang te voorzien tot drinkbaar water, tot betaalbare elektriciteit, kwalitatief onderwijs, enzomeer. Indien we hier de markt laten spelen, zoals in sommige sectoren al het geval is, creëren we een valse vorm van gelijkheid, namelijk financiële gelijkheid. Bij financiële gelijkheid koopt iedereen voor één euro evenveel, maar hoeveel euro's je op zak hebt en hoe hard je ervoor moet werken, wordt bij deze gelijkheid niet in rekening gebracht. Mensen met meer financiële slagkracht zullen dus meer en betere toegang hebben tot deze basisvoorzieningen, wat voor ons onaanvaardbaar is.

Welke sectoren er juist beschermd moeten worden, hangt uiteraard af van de specifieke omstandigheden in een samenleving, maar er zijn er enkele die universeel zijn: openbaar vervoer, onderwijs, gezondheidszorg, energie en voedselvoorziening. Aanvullend hierop moet **de overheid een medespeler** worden in de bankensector (zie verder) en de telecom. Zo wilt Animo StuGent komaf maken met het duopolie op de multimediamarkt: Belgacom en Telenet moeten in duidelijk afgebakende bedrijven opgesplitst worden, en de overheid moet via een overheidsbedrijf participeren in de multimediamarkt om zo internet, telefonie en televisie als een basisvoorziening te kunnen aanbieden.

Animo StuGent bepleit ook een **efficiënt overheidsapparaat**. Niemand wilt overheidsdiensten die doen denken aan – of letterlijke kopieën zijn van – scènes uit *De Collega's*. We willen moderne overheidsdiensten die gemaakt zijn voor de 21ste eeuw, en die transparant, democratisch en rationeel georganiseerd zijn. Dit impliceert dat er op sommige diensten te veel ambtenaren zijn, maar op andere te weinig. We willen dan ook een “sociale rationalisering”, waarbij diensten georganiseerd worden volgens de praktische en maatschappelijke noden.

De werkelijke functie van de banksector

De financiële crisis is voor een groot deel ontstaan door het gebrek aan controle door de overheid. Animo StuGent is dan ook voorstander van een **overheidsregulator van de financiële markten**. Deze regulator moet transparant en democratisch zijn, en zich op een zo groot mogelijk niveau bevinden: een mondiale regulator is wenselijk, een Europese lijkt haalbaarder. Verdachte transacties moeten gecontroleerd, onderzocht en indien nodig bestraft worden, en zgn. “flitstransacties”, waarbij op enkele fracties van seconden geld kan verdiend worden, verboden. Ook moeten de **rating agency's**, die de kredietwaardigheid van instellingen en overheden bepalen, **overheidsinstellingen** worden op Europees of mondiaal niveau. Het kan voor ons écht niet dat twee privé-bedrijven op wereldniveau zo bepalend zijn voor ons financieel systeem.

Ook het gebrek aan duidelijkheid voor de consumenten moet aangepakt worden. Zo moet er opnieuw een **splitsing van spaar- en investeringsbanken** komen. Spaarbanken zijn banken die spaar- en zichtrekeningen aanbieden, en hierop rendement kunnen uitkeren door leningen uit te geven. Bankieren moet weer saai worden! Het casinobankieren mag enkel voorzien zijn voor een bepaald deel van de markt, zonder dat dit implicaties heeft op de beleggingen van gewone spaarders of kleine(re) ondernemingen.

Ook pleit Animo StuGent voor de oprichting van een **overheidsbank**. Het verleden heeft al uitgewezen dat zo'n recept kan werken, en het recente verleden heeft aangetoond dat ook de 21ste eeuw een democratisch gecontroleerde overheidsbank kan gebruiken die de burgers een alternatief biedt voor de privébanken. Ondanks de hierboven aangehaalde splitsing tussen spaar- en investeringsbanken, blijft immers het risico bestaan dat banken over kop gaan door bvb. slecht management, en kan de overheid de banken ook niet allesomvattend reguleren wat bvb. investeringen betreft. De markt kan een vast rendement in een stabiele bankomgeving niet garanderen, terwijl de overheid dit wel kan. Een overheidsbank, met een beperkte maar gegarandeerde rente van bvb. 2%, zal het dogma van hoge rendementen op spaarboekjes doorbreken, en een dynamische speler op de markt worden.

Deze stabiliteit kan dan gecombineerd worden met ethische, sociale en ecologische investeringen die een lager maar zekerder rendement bieden.

Deze overheidsbank moet verder nog een modern overheidsbedrijf worden, dat het wel duidelijk beter doet dan de privé en een duidelijke maatschappelijke winst levert. Wanneer de bevolking er klaar voor is, moeten we hier (zo snel mogelijk) aan beginnen: dit mag dus gerust een verkiezingspunt worden van de linkse partijen. Ondertussen kan er al werk gemaakt worden van een betere **informatie** van de consument mbt. de vele formules die er zijn, en moet het **consumentenkrediet** als valse vorm van investeringskredieten teruggeschroefd worden. Mensen mogen geen kredietkaart aangesmeerd worden om brood mee te kopen, maar in de eerste plaats moet de nood aan zo'n kredietkaart aangepakt worden.

En de inkomsten?

Voor onze plannen om de economie om te vormen en nieuwe beleidssystemen in te stellen, moet er natuurlijk geld zijn. Beleidsorganen en overheidsinstellingen mogen geen lege dozen zijn en moeten degelijk en efficiënt draaien, waarvoor financiële middelen nodig zijn: lonen, infrastructuur, pensioenen – het hoort er allemaal bij.

De meest rechtvaardige vorm om dit alles te financieren is via een herverdelend belastingstelsel. De **progressieve belastingen**, waarbij de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen, is de basis van dit alles. Degenen die weinig hebben kunnen uiteraard weinig afgeven, maar de meer vermogende mensen mogen verhoudingsgewijs het sociale systeem meer financieren dan de minder vermogende mensen. Zij slagen er immers in om via de arbeid van andere mensen of via andere mechanismen (hogere scholing) veel geld te vergaren, waarvan zij dus maar een kleiner deel nodig hebben om in hun behoeften te voorzien. Animo StuGent is dan ook ronduit tegen een vlaktaks.

Gecombineerd met dit progressief belastingstelsel, willen we ook een **vermogensbelasting** invoeren voor financieel en materieel kapitaal boven 1 miljoen euro. Als na de progressieve herverdeling nog steeds mensen met enorme vermogen overblijven, of dit nu in huizen of in geld is, terwijl er zo veel mensen in de kou blijven staan in onze samenleving – dan zit er iets goed fout. Het spreekt voor zich dat zo'n maatregel enkel effect heeft als ze op een zo hoog mogelijk niveau wordt geïmplementeerd – bijvoorbeeld op het niveau van de Europese Unie.

Ook moet er eindelijk werk gemaakt worden van de zgn. “Tobintaks”, of een **winstbelasting op beurstransacties**. Als er belastingen moeten betaald worden op winsten uit arbeid, waarom dan niet op winsten uit kapitaal? Als we dit combineren met een **speculatietaks** voor bepaalde snelle of kortetermijninvesteringen, zal er rationeler gehandeld worden op de beurs en is iedereen eindelijk gelijk voor de wet – en ook voor de fiscus.

Verder moeten alle vormen van fraude binnen ons (belasting)stelsel aangepakt worden. Sociale fraude vormt daar een van, maar wat al te vaak vergeten wordt, is de **strijd tegen fiscale fraude**. Rond sociale fraude zijn er overal in Europa al aanzienlijke projecten en controlemechanismen opgezet, gaande van “begeleide tewerkstelling” tot het beperken van de werkloosheidsuitkering in de tijd, maar de strijd tegen fiscale fraude is een strijd die momenteel niet gevoerd wordt.

De kans om als bedrijf gecontroleerd te worden in België, ligt lager dan de kans om de Lotto te winnen: gemiddeld slechts één keer om de twintig jaar! Dit zijn ondenkbare toestanden voor een samenleving waarin – opnieuw – in principe iederéén gelijk voor de wet is. Verder moeten de vele belastingen die ontdoken worden via aftrekposten, fiscale voordelen of simpelweg het niet indienen van de aangifte, geëind worden. Op termijn zouden veel van deze aftrekposten en voordelen moeten verdwijnen, omdat ze ongelijke voordelen geven aan mensen in de hogere klasse(n).

Aansluitend hierbij, en ter afsluiting van dit tweede luik rond macro-economische principes, moet er met harde hand **komaf gemaakt worden met belastingsparadijzen**. Zowel “België belastingsparadijs” als andere landen lopen hierbij vele miljoenen mis die anders gebruikt kunnen worden om projecten voor het algemeen goed te financieren. Een eerlijk en solidair belastingssysteem kan belastingsparadijzen missen als kiespijn, en dus moeten we hiertegen strijden als socialisten.

Politieke praktijk

Overheidsinterventie: Keynesianisme

Zoals in het begin van deze standpuntekst reeds gesteld, gaan er innen het kapitalisme altijd crisissen zijn. Zolang we deze niet kunnen wegwerken door de economische spanningen te laten verdwijnen, moeten we ze opvangen. De vraag is vooral: hoe. Ons antwoord: via Keynesianisme. De Britse econoom **John Maynard Keynes** heeft zijn economische theorieën uitgewerkt als antwoord op de beurscrash van Wall Street in 1929, en zijn model bleek succesvol: massale investeringen door de overheid in de economie en tewerkstelling tijdens crisisperiodes, en als overheid sparen als het goed gaat. Het zgn. “deficit spending” gaat ook uit van sociale en maatschappelijke baten: tewerkstelling is soms beter dan een (tijdelijk) begrotingstekort. Deze uitgaven, om de economie opnieuw aan te zwengelen in crisisperiodes, lijkt opnieuw razend actueel na de liberale vloedgolf van de jaren '80 en '90, en kan ook nu weer een uitweg bieden uit de crisis. Animo StuGent bepleit dan ook een actief Keynesianisme als economisch model tijdens het kapitalisme.

Politieke actie

Centraal in dit afsluitende luik staat **de eeuwige spanning tussen politieke theorie en politieke praktijk**. Een ideologische vooruitblik mag niet voorbijgaan aan de realiteit: er zijn immers nog mensen met politieke overtuigingen die ze willen realiseren, en zeker in België is dit het geval. We leven in een land met coalities en overeenkomsten, waarbij de vele tegenstellingen in ons land gepacificeerd worden via “het Belgische compromis”. In andere landen is er meer speelruimte voor de regeringen, maar ook zij moeten rekening houden met tegengestelde belangen: internationale organisaties en lokale drukingsgroepen, de macht van de multinationals, en ga zo maar door.

Hoe willen wij ons economisch model dan realiseren (in België)? In de eerste plaats **stapsgewijs**. Er zijn verschillende stromingen binnen het socialisme, maar wij kiezen duidelijk voor reformisme: veranderingen via de bestaande kanalen van de democratie doorvoeren, zonder daarbij de wapens op te pakken. Pacifisme staat voorop.

De parlementaire weg is de belangrijkste, maar extraparlamentaire druk via de **vakbonden** is broodnodig om politieke strijdpunten binnen te halen. Dit is een tweede manier. Zo zou het algemeen enkelvoudig stemrecht in België nooit ingevoerd zijn als het niet lag aan een algemene staking, noopte de massale werkloosheid in de jaren '70 en de hierop volgende stakingsgolf de verschillende regeringen tot investeringen in werkzekerheid, en speelde de vakbond opnieuw een cruciale rol bij recente conflicten bij AB Inbev in Leuven, Opel Antwerpen of Carrefour Brugge. En dit zijn dan nog maar de bekendste voorbeelden in eigen land.

Ook is er nood aan **concrete voorstellen en compromissen**. We hebben een politiek versplinterd landschap, en daar moeten we mee leren omgaan. Concrete voorstellen zijn bvb. een openbare bank, waar de christelijke vakbeweging ook niet afkerig tegenover staat, of de nationalisering van Electrabel, waar zowel socialisten, groenen en christendemocraten een vergelijk zouden in kunnen vinden.

De ruime basis van de socialistische beweging moet socialistisch zijn en blijven, maar **iedereen moet welkom zijn** om ideeën in de praktijk om te zetten – in de eerste plaats groenen en christendemocraten. Zogenaamde “sociaal-liberalen” hebben vooral op ethisch vlak meer voeling met de socialisten, maar dan gaan we voorbij aan de premisse dat de economie de maatschappij fundamenteel stuurt – spijtig genoeg ook de gedachten. Het wereldbeeld van iemand die afhankelijk is van een leefloon zal nu immers fundamenteel anders zijn dan dat van een niet onbemiddelde middenstander of een rijke muzikant.

Ondanks al deze praktische beschouwingen, mogen politici en beleidsvoerders **nooit het ideeëngoed vergeten** waarop hun beslissingen (moeten) gebaseerd zijn: het socialisme. Vrijheid via democratie, gelijkheid en solidariteit.